

GYENGE ZOLTÁN

Egy megholt ember feljegyzései

AFORIZMÁK AZ ÉVEZRED KEZDETÉN*

Utólagos megjegyzések

Azt hittem, ezek a sorok akkor jelennek meg, amikor már halott leszek. Végtelen elégedettségérzettel tölt el...

– így lett.

Ha az ember halott, az számtalan előnnyel jár. Nem kell például vitába szállnom másokkal, teljesen felesleges és értelmetlen párbeszédet folytatni, mert bár szeretek vitázni, most mélységes megnyugvással tölt el, hogy olyan előnyt élvezek, amelyet senki nem tud magáénak. Nem kell figyelnem mások véleményére, nem kell foglalkoznom gunyoros megjegyzésekkel, nem érdekelnek a fintorok, amiket a bölcsesség letéteményesei vágnak, nem zavarnak a lapos félrenézések, megvető pillantások. A külvilág szemében csak nyomorult *voyeur* vagyok.

Érveket felhozni egy halottal szemben meglehetősen szánalmas és értelmetlen dolog. Ha nem lenne illetlen, akkor mosolyognék rajta – egy halottól vitát elvárni? Botorság. Minek erőlködni, ha kérdéseidre úgysem kapsz megfelelő választ? Egy halottal duellálni? Nevetséges. Csak triviális kijelentések lesznek. Az egész „nem megfelelő”, nem „helyénvaló”, nem „anständig”. A megholt ember feljegyzései annyi előnyt élveznek, amennyit csak meg lehet nekik engedni, márpedig a halál nagy előnyöket képes adni, sokkal nagyobb, mint az élet. Ha az illető megholt. És tessék mondani: akkor már nem ember?

A feljegyzések viszont lehetnek élők. Vagy annak tűnhetnek. Élők annyiban, hogy az ember, aki már megholt, nyilvánvalóan élő volt, amikor mindezeket papírra vetette.

Bár ez sem biztos. Hisz hol kezdődik a halál? Abban a pillanatban, amikor megszűnik a lélegzés? Vagy amikor valamelyik tudálékos orvos azt mondja: „nincs többé, medikus, írja be, a halál ideje: tíz óra kettő”. Vagy amikor a funérátor veszi a botját, és a halotti menet élére állva vezeti a sokaságot végig a körúton, végig, egészen a belvárosi temető kapujáig? Vagy amikor fellobban a halotti máglya vörös lángja, hogy belemarjon a valaha élő test élettelen anyagi-ságába, elemésztve, no, nem az örökkévalóságnak, hanem a meghunyászkodás pillanatának, azt gondolván, ezzel valahol a messziségbe omolva elviszi őt a boldogok szigetére, akkor is, ha nem tesz vele semmi jót, ha nem akar odajutni, hiszen kit kérdeztek meg: hová és mikor akar menni, mit akar tenni, miről akar lemondani, hogy talán cserébe elnyerjen valamit, valamit, amire talán soha semmikor nem is vágyott, ami soha nem lesz az övé. Mi az értelme hát ennek az erőlködésnek? Tovább, csak tovább, nem megállni, nem maradni, mert akkor vala-

---

* Az írás egy készülő könyv részlete. Az *Utólagos megjegyzések* kivételével az egyes aforizmák a könyv különböző helyeiről történt válogatások. Egy részük (természetesen nem ugyanez) megjelent a *Korunk* című folyóiratban.

mi megragad, és nem halad előre, aminél szörnyűbb „bűn” nem létezik ezen a földön, hisz a haladásba, a fejlődésbe vetett töretlen hit viszi előre a haladást.

A megholt ember feljegyzései a halál elől való menekülés példái – mondaná a rafinált utókor sikeres fiatalja, vagy kifinomult tudósa. Ha teszünk ellene valamit, ha kiszállunk kórságával szemben, az a vég előli menekülés? Nem hinném. Sokkal inkább egy tébolyult vágyakozás, el, messze el „innen oda”, vagy „vissza ahhoz”, ahonnan jöttünk, esetleg éppen ellenkezőleg: ahová mennünk kell, mennünk, akkor is, ha önszántunkból esetleg nem akarunk. Ez sem bizonyos, és nem is lehet az. Nem tudhatom, hogy mi mire jó, nem tudhatom, hogy mit mire lehet használni, azt sem, hogy egyáltalán kellene-e valamire használni, hisz a használhatóság, a „mire-valóság” a legértelmetlenebb dolog, bár bennünket mindig foglalkoztat, ugyanakkor nem tehet elégedetté, pláne nem boldoggá. Persze joggal kérdezhetnék a „még élők”: mi a boldogság? Miért kellene mindennek valamire jónak lennie? Miért kellene mindennek hasznosnak lennie? Miért minden hasznos, mondjuk egy hasznos prüccök általában semmire sem jó – bár ezt többnyire, csak post festo látjuk be. Ne feledjük: ha a hasznosságból indulunk ki, akkor annak lesz igazza, aki szerint ezt az alacsonyabb rendű állatfajt az egy dimenzió tökéletesen kielégíti.

A megholt ember feljegyzései semmit sem akarnak. Csak mutatnak, nem demonstrálnak, nem igazolnak, nem tesznek jobbat, sem rosszabbat, nem akarnak a jövőbe pillantani, nem merülnek el a múltban, egyszerűen itt vannak, mert pontosan tudják: mi a pillanat, az a csodás, megmagyarázhatatlan valami, ami annyira elszédítette Platónt, hogy nem tért többé magához. A pillanatok – nehogy felületesnek tűnjek az Önök szemében – nem mozdulnak.

A megholt ember nem akart semmit kimondani. Nem akar igazságot bizonyítani, nem akar argumentálni; vannak a leírtak, a felmutatottak, a dolgok ugyanis egyszerűen csak vannak. Vannak. Amikor – aki ezt megfogalmazta – már nincsen. De az érvényük talán nem csorbul, sőt, emberi módon erősödik.

„Szépen fogalmaz” – mondja az egyik. „Szépen, igen szépen ír, de nincs a gondolatokban igazi mélység!” – mondja a másik. „Fecseg, túrhetetlenül fecseg.”

Kinek van igazza?

„Nincs igazi szépség a gondolatokban, a mondatok ráadásul suták, nem felelnek meg az irodalmi standardnak...” – nekik igazuk van. „Nem tud írni, egyszerűen nem tud írni, képtelen bármilyen finom fogalmazásra, látszik, hogy képzetlen, de legalábbis tanulatlan.” Vagy mások: „Veszélyes exhibicionista, vigyázni kell vele, semmi más nem érdekl, mint a népszerűség!” – ő mondja ki talán az igazat. „Nincs semmi érteke, semmi értelme, semmi, ami bármilyen módon a megtartás igényével léphetne fel. Nincs semmi, ami érdekes.” Igen, ez ugyan csak igaz.

„Úgysem olvas senki. Úgysem olvassa senki ennek a névtelennek a körmölését.” Ez még inkább igaz. Senki sem olvas. Senki sem igényli a ma tovatűnő most-világában, hogy megálljon akár egy percre is, és elgondolkodjon – no, nem a mondottakon – hanem azon, hogy miért vette valaki magának a fáradságot, hogy papírra vesse a gondolatok végtelennek hitt szárnyalását, amely leginkább Ikaroszhoz hasonlatos, és egy Brueghel-képben landol.

A megholt ember nem akar semmit. Ő halott, nincs vele mit vitázni. Egyoldalú beszélgetés lenne – ez viszonylag könnyen belátható, igaz, elég egyszerűen el is végezhető.

A megholt ember – köszöni – teljesen jól van. Nincs mit mondania, szavait nem fogja többé megváltoztatni. Minden úgy jó, ahogy van. Anyám mondogatta ezt unos-untalan: „nem tudni, mi mire jó”. Ami persze végtelen ostobaság, és egyben végtelen bölcsesség.

A megholt ember már nem akar semmit, vagy csak a semmit akarja? Soha többé nincs mosoly az arcán, ami nagyon jó, mert az a gunyoros arc igen nehezen viselhető, még szerelmei sem állták ki, ők sem voltak képesek vele mit kezdeni. Nincs miért és nincs mivel, kivel. Csak az arc! Az ne lenne!

A megholt ember itt hagyott valamit, ami vagy jó – vagy nem, de ez már őt nem érdekli, mert egyszerűen nincs, ami érdekelné, és olyan, mint Hegel abszolút szelleme – senki nem tudja mi az.

A megholt ember itt van. És ez jó.

A megholt ember nincs itt. Ez annál jobb.

Fogadjuk egyszerűen elnézéssel a megholt ember feljegyzéseit, botránkozás nélkül, akkor is, ha számunkra érdektelen, akkor is, ha több ponton megérint bennünket, vagy nem hagy nyugodni, ha békétlenné tesz, zavarttá és meggondolatlaná; akkor is, ha nem értjük pontosan, mi miért van, bár tudjuk, hogy másképp nehezen lehetne, mert nincs remény semminemű változtatásra – már ha elfogadjuk a halál mindennapos tapasztalatát – és nem megyünk tovább, nem maradunk ott, semmit nem akarunk másképp, mint ahogyan van, de nem szeretnénk, ha minden annak maradna, ami vagy van, vagy volt; akkor némi alázattal azt hisszük: igen, érdemes, bár erre semmi remény, semmi esély, ezért mélán magunk elé nézünk, kissé talán bambán, kissé ferdén lefelé, ámde egyáltalán nem ostobán, kissé meg nem értőn, nem bolond módon, ahogy a régiek szokták, mert igen, igen, tudjuk, egyre biztosabbak vagyunk abban a könnyen be nem látható tényben, hogy a megholt ember mi vagyunk.

Válogatott aforizmák

Mi a „más”? Nehéz kérdés. A „más”, a „másik” első látásra meghatározhatatlan. A massa, az alaktalan. A nem ismert, a sokszor elutasított. A nem kívánt, a néha gyűlölt. Aki, ami „más”. Miben? Bármiben. Színében, szagában, hajában, szemében, alakjában, mert vagy soványabb, vagy kövérebb, mindkettő túlon túl terhes állapot, nem normális, értelmezhetetlen. A kultúrájában – amely egy bizonyos aspektusból inkább „kulturálatlanságnak” tűnik, a beszédében, amit nem értek, egyébként is különös hablatyolásnak tűnik, és az idegen sem képes megérteni engem, hiába beszélek vele hangosan, szépen lassan, csaknem szótagolva: „ééééé-teeeee? – úgy néz rám, mint borjú az újkapura. A „más” zavart okoz. Ki ő egyáltalán? A különbség az *ugyanabban* pedig megmutatkozik. A minimális érzékkel rendelkezők, az egyneműek, gerincesek, ízeltlábúak és puhatestűek, de még az egy irányba tartók számára is ott van a „más”. A „más” – az „azonos”, egyszerűen én vagyok.

*

Bőszült és bolond világunkban, ahol néha azt érezzük, hogy a tökkelütöttek ideje érkezett el, a *félresikerültek lázadása* közeleg. Kik azonban a „félresikerültek” és mi a „lázas”? A „félresikerült”, a ressentiment, aki elveszítette a soha el sem kezdett küzdelmét. Talán a szomszédod, talán a legjobb barátod, talán a szerelmed, talán te magad. A félresikerült a tehetetlen, a selejtes, aki képtelen „tettként” létezni, mindig csak a műveltségére kevély, képtelen függő és azonos lenni, minden erejét arra fordítja, hogy zajongókkal vegye körül magát, hiszen így a mászt kényelmesen megsértheti, megalázhhatja, miközben odúját komfortossá teheti, mert fő a boldogság! Ez a félresikerült lázadása, sőt forradalma a mérték ellen.

*

A rassz (race) fogalmát a 17. század végén egy Francois Bernier nevű fickó vezette be (Nouvelle division de la terre par les différentes espèces où races d'hommes qui l'habitent satöbbi, satöbbi), de ismertté a 18. század közepén vált. A rasszok közötti különbségek, főként érték-eltérések kisebb-nagyobb vitákban egyre jobban csiszolódtak, egyre differenciáltabbá váltak, mígnem elértek oda, hogy ezt a különös újdonságként, mintegy drágakőként csillogó szót csak a legkifinomultabbak használták.

Szép napsütés közelgett. François mindennel (és magával) tökéletesen megelégedve befordult a Collège de Clermont kapuján, messze elhessegetve magától a környéken kószáló lotyókat. És megkönnyebbült, és örvendezett vala.

*

„Dögöljön meg a szomszéd tehene!” – ez a mindennapi ember filozófiájának legszilárdabb alapja. Csak *más* legyen. Tegyük bármit, az idegenkedés mintha génjeinkben lenne. Talán a barlangléttől kezdve. Ott a túlélést szolgálta – mondhatja a felületes szemlélő. Pedig nemcsak a konfliktus, hanem a kooperáció, az együttesre hangolt mozdulat és pillantás legalább annyira fontos. Különben a mamut lesz a túlélő.

*

Kicsit kisebbnek érzi magát, szenved tőle. Mindig gyűlölte ezt az érzést, nem állhatta a gondolatot. Nem olvas Swiftet, nem jár komédia-házba, nem hallgat Corellit, nem nézi Rubenst méretes aktjainak festése közepette, és ugyan nem meri kimondani, hogy ezeket felszántaná és sóval vetné be, hogy nyomuk sem maradjon. Leginkább nyilvánosházakban, cirkuszban és tornacsarnokokban érzi jól magát. „Képességeiket kamatoztatják, pénzt és javakat gyűjtenek, világi ügyeik vannak, okosan kalkulálnak stb. stb., talán a történelemben is beírják a nevüket, de ők maguk nem léteznek, szellemi értelemben nincs Énjük.” A nagy dánnak igaza van, bár arra nem gondolt, hogy egyáltalán nem mindegy, miként írja be a nevét a történelemben, milyen fejezet marad utána. Ha nyomot hagy, akkor leginkább lázadással, a hozzá hasonlóak lázadásával teszi, nem köszön előre az utcán, arrébb rakja a szemetest, ledobja a fogasról a kabátot, de mindezt nagyszerű, már-már forradalmi tettnek tartja, évről évre megünnepli, sőt állami ünnepé emeli.

*

Gaius Caligula eredetileg normális kisfiú volt. Vagy annak látszott. Általában a gyerekek teljesen normális embernek néznek ki, nincs ebben semmi különös. Igaz, katonák között nevel-

kedett, ami persze akkoriban nem volt annyira szokatlan. Még talán az sem, hogy gyerekként buzgón járt kivégzésekre, majd kissé nagyobbra cseperedve a bordélyokba, és a mai fogalmakkal élve: rom-, vagy ha úgy tetszik római kocsmákba. Normális volt, teljesen normális.

Suetonius írja, hogy nagyon kevesen látták meg az imádott gyermekben a későbbi bugygyant diktátort. És valóban. Az mondjuk feltűnhetett volna, talán, egy kicsikét, hogy a drága gyermek néha törrel lopózott be Tiberius hálószobájába, leült ágya mellé, hosszan nézte az alvó cézárt, és eljátszott a gondolattal, milyen lenne, ha megölné.

*

Szükséges, hogy az ember megfelelő tápanyagot kapjon – gondolta Proust, és megette a csaknem rohadt almát, ugyan kissé fancsali képet vágott, kicsordult a száján a lé, megtörölte, elmosódott vagy elhalványult, lefelé menet megfestette a delfti sárgát, hogy megértse Swann szerelmét vagy legalább a halálát, de a mondata annyira hosszúra sikeredett, olyan messze vezetett, hogy senki nem maradt, senki nem hallgatta meg, mert igen, igen, az élet túl rövid, Proust pedig túl hosszú.

*

Egy meleg óceáni áramlatnak köszönhette, hogy végre partra vetődött. Kimondhatatlanul hosszú időt töltött már a vízben, halálosan kimerült, szinte mozdulni sem bírt. Körülnézett, kissé fáradtan lehajtotta a fejét, elbizonytalanodott, hosszan, nagyon hosszan és mélyen sóhajtott, majd némi késlekedéssel visszamászott a vízbe, és újra úszni kezdett a szem és határ felé.

*

A bolond biztos volt benne, hogy nem megfigyeltnek lenni, nos, az a legszörnyűbb, ami történhet valakivel. Nem vagy, nem lennél fontos, nem érdekel senkit. Nem gondolhatsz arra, hogy vagy valaki, hogy valaki vagy; mert csak a valaki érdekel valakit, *a senki nem érdekel senkit*. Ergo: ha nem figyelnek meg, az a vég – gondolta a skizofrén és magába mélyedt, ám ott sem talált senkit.

*

A legnagyobb veszély nem egy ember, nem ország, de még csak nem is a világ tönkretétele, hanem a szépség megerősökölése; ha a lázadás sikeres, véletlenül sem tesz úgy, mintha ebből bármi is érdekelné, hisz semmit sem érez, arra nincs most idő. Ha hatalmában áll megmondani, mi a vers, a dal, a sóhaj és lebegés – és mi nem az, megmondja: meg ám, de mennyire! Használ aranyér ellen? Jöhet, attól jól fogok aludni. Pedig Gautier-nak igaza van: „csak az a szépség létezik, amely nem hasznos”. Ha hasznosságot szolgál? Szerinte akkor gondoljunk arra, hogy „egy ház leghasznosabb helyiségei a latrinák”. Remény? Inkább mosson kezét, és hozzon még egy bort.

*

James Barry az *Elizium és Tartarosz* című képén a Tartaroszba száműzi a kultúra halálos bűnökkel terhelt névtelen szereplőit. Bízunk benne, hogy egyszer odakerülnek. Bár talán még arrébb van. Ha a lázadás győzelemre vezet, a névtelen hatalmat kap, ideig-óráig uralkodhat, saját bomlott elméjének, szeszélyeinek teret engedhet, csaponghat ide-oda, mintha nem len-

nének korlátok. Ez pedig így marad, ameddig bizton építhet arra, hogy „a holdnak udvara van és holdkórosai: és mindent, ami az udvartól jön, imád a koldusnép (Bettel-Volk) és minden ravasz kolduserény (Bettel-Tugend).”

*

Egy ember megfojtotta azt a nőt, akit szeretett. Amikor elfogták, azt mondta, hogy ez volt az egyetlen jó dolog az életében. És nem magára gondolt.

*

A félresikerült folytonosan az idő hiányára panaszkodik. „Nincs időm rád, kedvesem, elfoglalt vagyok, sietnem kell, az elítélt nem várhat, a bakó rögtön lesújt, a vérpad áll, a közönség türelmetlenül morog, és igen, a közönség a legfontosabb, a nép látványosságot óhajt, nem érheti be kevesebbel.” Mondta, és komoran magára húzta a vörös köpenyt, megcsókolta a nőt, mielőtt arcára maszkot tett, vette a bárdot, kilépett az ajtón, mereven, eltökélten, de saját fontosságának sziklaszilárd tudatában lassan elindult a Greve tér felé. A nap furcsán hunyorgott.

*

Az emberek sohasem tudták rosszkedve okát. Pedig a lány megmondta egyszer egy füledt, ám lázasan kapkodó szeretkezés után: boldogtalansági faktorra van szüksége ahhoz, hogy álmodni tudjon.

Az emberek nem álmodnak. Csak az őrülte és a magányosak. Fantáziájuk túlon túl sekélyes ahhoz, hogy álmokba fojtsák a valóság nevű szörnyűség lidérces látomásait. A boldogtalanok olyanok, mint azok a lelkek, akik valami szörnyű bűnt viselnek magukon, tüzes emberek gerebeneztetik tüskés bokrokon a testüket, miközben elmagyarázzák, hogyan kellene jót tenniük.

*

Vajon a világ végét felidéző katasztrófa minden rossz gyökere? Vagy van annál rosszabb? Nem lehetne véletlenül komolyan venni, hogy senki sem terjeszthet be igényt arra nézve, hogy minden esetben helyet találjanak számára a földön? A létezés dívája csak néz, nem lát, hiszen sem az nincs, aki látna, sem az, ami látható, helyet ő sem lel magának. Emberlétünk határait kutatni a legnagyobb, dívának lenni a második legnagyobb szemérmertlenség. Mindenki azt hiszi, hogy létezik időutazás, amely révén oda mehetünk vissza, ahová éppen vagyunk. Ám létezik-e olyan utazás, amely oda visz el, ahová menni sohasem akartunk. A fantázia képes erre. Csak a fantázia képes erre, és éppen ez az, ami az emberek többségének hiányzik. A díva nem kérdez, csak várja a katasztrófát, miközben élvezzi az élet által adott várakozás spontán örömét, boáját lassan keresztbe vonja válla fölött. És csöndesen mosolyog, csak mosolyog. És nem tudod feledni.

*

Empedoklész, aki ugyancsak elkövette azt a hibát, hogy istennek gondolta magát, lassan mászott a hegyen. Szerény ebédje már csak emlék volt, gyomrát az éhség mardosta, de rendületlenül ment a hegy csúcsa felé. Az aranyöv szétfeslett, az egykor csodás ruha szétfoszlott, az aranyos saru végleg megkopott. Nem, a pórnép nem hajlandó belátni a napnál is világosabb igazságot: nem emberként, istenként jár köztük, lelke tiszta, mint Acragas mellett az azúr

tenger, moccsatlan, mint az Etna hatalmas tömbje. Amikor még növény vagy tengeri néma hal volt, az sem fájt jobban, bár igazából egyáltalán nem fájt. Egészen addig, amíg egy hegyre tévedő kecske kettéharapta, vagy amikor a siracusai halászok kifogták, nem tudott sikoltani, de érezte a fájdalmat, midőn a halász kése kettéhasította a gyomrát.

Már csaknem felért a csúcsra. Ott messze, ott a templomok völgye. A messzeségben, a vilódzó tenger csillámain megtört fény feje tetejére állítva mutatta a világot. Ám ott már a kráter, a talaj meleg, a föld hamu-fekete, növény sehol sem, a fény hamu-fekete, a kunyhót elnyelte a legutóbbi kitörés, a gerenda hamu-fekete.

Elköltözött az élet.

Lehajolt, felvett egy marék vulkáni port, érezte, hogy meleg, leült, lejjebb túrt a kezével, érezte, még jobban meleg, miközben a szag kissé fojtó volt, kénés szagú, azt nem szerette, később összeszedte magát és feljebb ment, csak kapkodva tudta szedni a levegőt.

Ott állt a kráter szélén. Látta a vörösséssárgás izzó magmát, persze tudta, nem más, mint tűzokádó Tüphon, akire éktelen haragjában a főisten rádobta a hegyet, azóta öklendezi ki magából a forró lávát, valamikor az idők kezdete óta. Az idők végezetéig. Vagy tovább?

Amikor már zuhant a kráteren keresztül az izzó sárga izzósága felé – nem tartott soká – egy pillanatra megfordult a fejében, hogy nem kellene, de mindegy, nem érdekes: „legalább úgy tűnök el a létezésből, hogy nyom sem marad utánam, hiszen mekkora snassz isten után egy szétbomló földi porhüvely!” Aztán a saru? Az kint maradt. Hiábavalóság nem csupán az élet, de a halál is.

*

Mindenkire ugyanaz a három lapát föld kerül – vagy láva.

*

Mi jellemzi a félresikerültet? Talán jelentős tetre lenne képes, csak nem találja sem a jelentőset, sem a tettét.

*

Persze a hatalmat akarja, mákony ez, soha be nem teljesülhető vágyakozás, mert minél több a hatalom, annál több a hiányérzet, és ezen nem segíthet semmi, legkevésbé a több hatalom, márpedig ő folyamatosan ezt akarja. Ha ez paradoxonnak tűnik, semmiképp sem az, hanem a rögteljes valóság.

*

Mi a művészet? Szánalmas törekvés, kicsinyes hódolás, sekélyes erőlködés. Nincs benne semmi, ami számomra hasznos lehet. Nincs semmi, ami jobbá teheti az életemet. Az egyetlen igazság éppen az, hogy a művészetet be kell tiltani, a művészeket fogdába kell zárni, a műveket meg kell semmisíteni! Égjenek a máglyák! Éljenek a máglyák!

Az első képrombolók ösztönösek voltak, Savonarola már tudta mit és miért tesz, de Luther sem ment végig az úton, Thomas Münzer továbbjutott, de az igazi győztes nem ő lett. Johann Georg Sulzer azt mondta, hogy a fejedelmeknek a művészetet akkor is támogatniuk kell, ha az érdekeik ellen való. Ám ő naiv volt, aki hitte és hirdette, hogy a nagy mesterek műveire nem tekinthetünk úgy, mint egyszerű bútorokra, amelyek egy lakás díszéül szolgálnak.

A művésznak választania kell, akár Herkulesnek. Joseph Anton Koch festménye a művész-Herkulest egy szép görög-római szobor (erény) és egy felcícomázott nő (könnyű élet) között ábrázolja. Raffaello két nője, a puritán, szerény nő és a ledér szajha, az erény és az erény nélküliség közötti választást mutatja.

Koch pedig a művészetet önmagában, és a dicsőséget hozó talmi utánezatát villantja fel a választúton. Ma merre menne? Ma mi lenne az alternatíva? A művészi szabadság az elismertségről való lemondással jár. Tudta ezt Koch, de tudta a szabálytalan Courbet is. Máglyára velük! Még a végén ledöntik a Vendôme tér oszlopát. És meg sem akarják fizetni. Ezt a pofátlanságot!

Mi a művészet? Veszélyes törekvés, ösztönöknek hódolás, ártalmas erőlködés. Be kellene tiltani.

*

Mire jó a művészet? Mire jó a filozófia? Amikor az egyetlen hasznos elfoglaltság nyilvánvalóan az, ami hasznot hajt, hisz azért hasznos elfoglaltság, hogy hasznot hajtson, azért is nevezik hasznos elfoglaltságnak, miért másért tennék, hát ne legyünk már ennyire nominalisták!

*

Tacitus megvigasztal: „rossz uralkodók alatt is élhetnek nagy emberek”. A hatalom mámorától elbódult beteg lelkek nem érzékelik pontosan a valóságot. És ez bennünket, akik semmiképp sem akarjuk a hatalmat, némileg megnyugtathat. És igaz, láttunk erre példát. Persze az ellenkezőjére is.

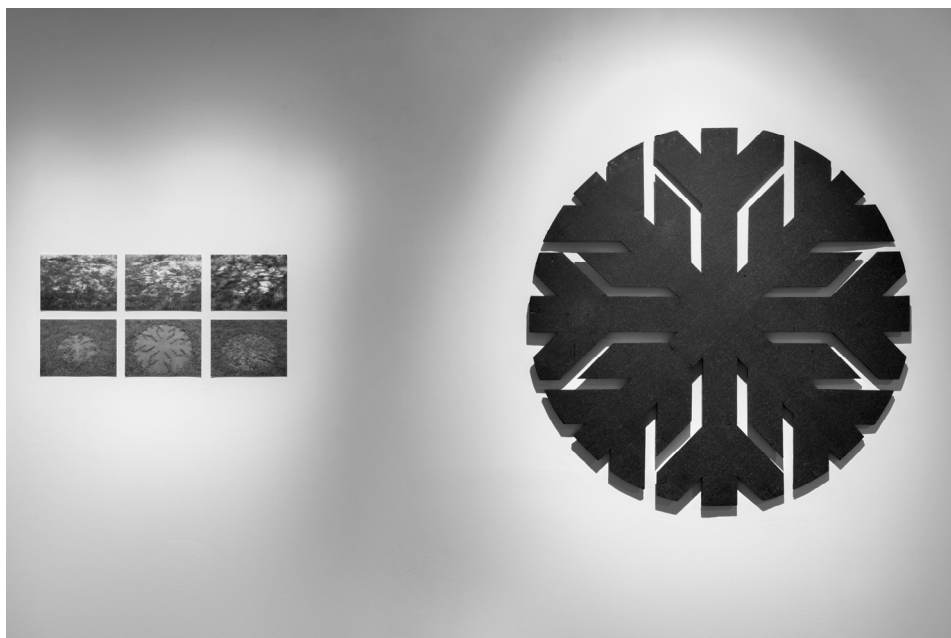
*

Mindaz, ami megtörtént, már megtörtént, és úgy történt meg, ahogyan megtörtént. Ez a történelem szemléletének alfája és ómegája. Nélküle nincs történelem, nincs szükségszerűség. Na, de miért is van szükség arra a fene nagy szükségszerűre? Amikor a hites férj ránéz a hites asszonyára, és egyszer csak megkérdezik egymástól, mi végre? Nem azt: mi végett van ott és nem máshol, nem másvalakivel, hanem inkább azt, hogy szükség volt-e, hogy így legyen és ne másképp. Hisz valaha, valamikor régen, talán annál is régebben szabadon döntött, hogy nem hagyja tovább óvni magát az ismeretlentől, hanem azt csinálja, amit éppen nem a másik tesz, ezért elmegy arra a helyre, ahol ott áll a kalapos lány szobra, ott lent, a folyó mentén. Tavasz volt, gyönyörű, a fák virágoztak, a madarak csiviteltek, a víz enyhén párállott, a tiszavirág ugyancsak ki- és elvirágozott – de jó neki, de jó neki. Hiszen a tiszavirág is szükségszerűnek érzi az életet, sorsszerűnek érzi a halált.

És nincs igaza? Három évig várja a folyó medrében, az iszapba befúrva az éledést és a pusztulást. Azon a bizonyos napon levedlik, a víz felszínére emelkedik, és megkezdik első egyben utolsó repülését. Néhány órát él csupán. Nincs bélrendszere, nem foglalkozik olyan materiális szörnyűségekkkel, mint az evés, emésztés, ürítés, arra a rövid időre nem táplálkozik, hanem a teste úgy van megformázva, hogy minél több levegőt tudjon magába szívni a minél magasabb repüléshez. Tánc, tánc és tánc. Aztán megtalálja élethosszig tartó párját, igen, a tiszavirág a leghűségesebb, a legszeretreméltóbb, nem csalfa, nem könnyűvérű, nem. Hanem mint Laodameia, Próteszilaosz felesége, aki egy nap házasság után veszítette el bolond férjét, mert az volt oly botor, hogy a jóslat ellenére elsőként lépett a trójai partra, legott meg is ölték, de asszonya hű volt és az maradt. Egy napig hűségesebbnek lenni, mint Laoda-

meia vagy a tiszavirág, nem nagy kihívás. Mégis mennyire szép: nem eszik, nem iszik mást, csak levegőt – ó, Anaximenész! Levegőt eszik, repül, szeretkezik és elpusztul. Szeretkezik és meghal. Nem a legtökéletesebb élet? Hisz a tiszavirág nem tudja, hogy élete egy napi szükségyszerűség, nem, nincs ideje megkérdezni Pythiát, nincs rá szüksége, számára az egy nap az örökkévalóság. Nem érzi az idő fájdalmát, hisz az idő nem kívül, hanem benne van.

De ami megtörtént, már megtörtént, és úgy történt meg, ahogyan megtörtént. Nem tudja más, csak az örökké hű szerelmes, az örökké szerelmes tiszavirág.

Miklós Onucsán: *Hópehely* (2008),
© Miklós Onucsán, Mircea Pinte Gyűjtemény